

Matematická analýza 1

Jiří Fišer

16. října 2007

Několik vět o reálných číslech a číselných množinách

Věta (o aritmetickém a geometrickém průměru)

Jsou-li a, b libovolná reálná nezáporná čísla, pak jejich aritmetický průměr $(\frac{a+b}{2})$ je větší nebo roven jejich průměru geometrickému $(\sqrt{ab})$, přičemž rovnost průměrů nastává právě při rovnosti obou čísel a, b .

Věta (o aritmetickém a geometrickém průměru)

$$\forall a, b \in \mathbb{R}, a, b \geq 0 : \quad \frac{a+b}{2} \geq \sqrt{ab}, \quad \left(\frac{a+b}{2} = \sqrt{ab} \Leftrightarrow a = b \right).$$

Princip důkazu přímého (syntetického).

- nechť $a \geq b$,
- vyjde se z platné nerovnosti $\sqrt{a} - \sqrt{b} \geq 0$,
- její úpravou dostaneme tvrzení.

Několik vět o reálných číslech a číselných množinách

Věta (o aritmetickém a geometrickém průměru)

Jsou-li a, b libovolná reálná nezáporná čísla, pak jejich aritmetický průměr $(\frac{a+b}{2})$ je větší nebo roven jejich průměru geometrickému $(\sqrt{ab})$, přičemž rovnost průměrů nastává právě při rovnosti obou čísel a, b .

Věta (o aritmetickém a geometrickém průměru)

$$\forall a, b \in \mathbb{R}, a, b \geq 0 : \quad \frac{a+b}{2} \geq \sqrt{ab}, \quad \left(\frac{a+b}{2} = \sqrt{ab} \Leftrightarrow a = b \right).$$

Princip důkazu přímého (syntetického).

- nechť $a \geq b$,
- vyjde se z platné nerovnosti $\sqrt{a} - \sqrt{b} \geq 0$,
- její úpravou dostaneme tvrzení.

Několik vět o reálných číslech a číselných množinách

Věta (o aritmetickém a geometrickém průměru)

Jsou-li a, b libovolná reálná nezáporná čísla, pak jejich aritmetický průměr $(\frac{a+b}{2})$ je větší nebo roven jejich průměru geometrickému $(\sqrt{ab})$, přičemž rovnost průměrů nastává právě při rovnosti obou čísel a, b .

Věta (o aritmetickém a geometrickém průměru)

$$\forall a, b \in \mathbb{R}, a, b \geq 0 : \quad \frac{a+b}{2} \geq \sqrt{ab}, \quad \left(\frac{a+b}{2} = \sqrt{ab} \Leftrightarrow a = b \right).$$

Princip důkazu přímého (syntetického).

- necht' $a \geq b$,
- vyjde se z platné nerovnosti $\sqrt{a} - \sqrt{b} \geq 0$,
- její úpravou dostaneme tvrzení.

Věta (Bernoulliho nerovnost)

$\forall h \in \mathbb{R}, h > -1, h \neq 0, \forall n \in \mathbb{N}, n \geq 2$ platí

$$V(n) : (1 + h)^n > 1 + nh.$$

Princip důkazu.

Matematickou indukcí:

- 1) $V(2) : (1 + h)^2 = 1 + 2h + h^2 > 1 + 2h,$
- 2) $V(n) \Rightarrow V(n + 1),$
  - ▶ obě strany $V(n)$ násobíme výrazem $(1 + h),$
  - ▶ na pravé straně vynecháme člen $nh^2.$

Bernoulliho nerovnost se používá např. při některých důkazech vlastností posloupností.

Věta (Bernoulliho nerovnost)

$\forall h \in \mathbb{R}, h > -1, h \neq 0, \forall n \in \mathbb{N}, n \geq 2$ platí

$$V(n) : (1 + h)^n > 1 + nh.$$

Princip důkazu.

Matematickou indukcí:

- 1) $V(2) : (1 + h)^2 = 1 + 2h + h^2 > 1 + 2h,$
- 2) $V(n) \Rightarrow V(n + 1),$
  - ▶ obě strany $V(n)$ násobíme výrazem $(1 + h),$
  - ▶ na pravé straně vynecháme člen $nh^2.$

Bernoulliho nerovnost se používá např. při některých důkazech vlastností posloupností.

Věta (o rovnosti reálných čísel)

Necht' $p, q \in \mathbb{R}$. Jestliže $\forall \varepsilon > 0$ platí $|p - q| < \varepsilon$, pak $p = q$.

Důkaz (sporem).

- Kdyby $p \neq q$, bylo by $|p - q| > 0$.
- Zvolíme-li $\varepsilon = |p - q|$, dostáváme, že

$$|p - q| < \varepsilon \quad \text{a současně} \quad |p - q| = \varepsilon,$$

což dává spor. Proto $p = q$.

Tato jednoduchá věta usnadňuje některé důkazy, např. důkaz následující věty o vložených intervalech.

Věta (o rovnosti reálných čísel)

Necht' $p, q \in \mathbb{R}$. Jestliže $\forall \varepsilon > 0$ platí $|p - q| < \varepsilon$, pak $p = q$.

Důkaz (sporem).

- Kdyby $p \neq q$, bylo by $|p - q| > 0$.
- Zvolíme-li $\varepsilon = |p - q|$, dostáváme, že

$$|p - q| < \varepsilon \quad \text{a současně} \quad |p - q| = \varepsilon,$$

což dává spor. Proto $p = q$.

Tato jednoduchá věta usnadňuje některé důkazy, např. důkaz následující věty o vložených intervalech.

Věta (o rovnosti reálných čísel)

Necht' $p, q \in \mathbb{R}$. Jestliže $\forall \varepsilon > 0$ platí $|p - q| < \varepsilon$, pak $p = q$.

Důkaz (sporem).

- Kdyby $p \neq q$, bylo by $|p - q| > 0$.
- Zvolíme-li $\varepsilon = |p - q|$, dostáváme, že

$$|p - q| < \varepsilon \quad \text{a současně} \quad |p - q| = \varepsilon,$$

což dává spor. Proto $p = q$.

Tato jednoduchá věta usnadňuje některé důkazy, např. důkaz následující věty o vložených intervalech.

Věta o vložených intervalech

Věta

Necht' $\{J_n\}$ je posloupnost omezených uzavřených intervalů

$$J_n = \langle a_n, b_n \rangle \quad \text{takových, že} \quad J_1 \supset J_2 \supset J_3 \supset \cdots .$$

Pak existuje bod x_0 , který leží ve všech intervalech J_n , $n \in \mathbb{N}$.

Jestliže navíc

$$\forall \varepsilon > 0 \quad \exists n \in \mathbb{N} \quad \text{tak, že} \quad |J_n| < \varepsilon,$$

je takový bod x_0 jediný.

Věta o vložených intervalech

Princip důkazu.

- A — množina všech levých krajních bodů a_n intervalů J_n ,
- B — množina jejich pravých krajních bodů b_m ;
- pro všechna $m, n \in \mathbb{N}$ platí $a_n < b_m$.
- Podle věty o existenci suprema tedy existuje $\alpha = \sup A$, pro nějž $\alpha \leq b_m$;
- podobně existuje $\beta = \inf B$ a pro všechna $n \in \mathbb{N}$ platí

$$a_n \leq \alpha \leq \beta \leq b_n,$$

tedy

$$\forall n \in \mathbb{N} : \langle \alpha, \beta \rangle \subset \langle a_n, b_n \rangle.$$

- Stačí volit $x_0 \in \langle \alpha, \beta \rangle$.

Věta o vložených intervalech

Princip důkazu.

- A — množina všech levých krajních bodů a_n intervalů J_n ,
- B — množina jejich pravých krajních bodů b_m ;
- pro všechna $m, n \in \mathbb{N}$ platí $a_n < b_m$.
- Podle věty o existenci suprema tedy existuje $\alpha = \sup A$, pro nějž $\alpha \leq b_m$;
- podobně existuje $\beta = \inf B$ a pro všechna $n \in \mathbb{N}$ platí

$$a_n \leq \alpha \leq \beta \leq b_n,$$

tedy

$$\forall n \in \mathbb{N} : \langle \alpha, \beta \rangle \subset \langle a_n, b_n \rangle.$$

- Stačí volit $x_0 \in \langle \alpha, \beta \rangle$.

Věta o vložených intervalech

Princip důkazu.

- A — množina všech levých krajních bodů a_n intervalů J_n ,
- B — množina jejich pravých krajních bodů b_m ;
- pro všechna $m, n \in \mathbb{N}$ platí $a_n < b_m$.
- Podle věty o existenci suprema tedy existuje $\alpha = \sup A$, pro nějž $\alpha \leq b_m$;
- podobně existuje $\beta = \inf B$ a pro všechna $n \in \mathbb{N}$ platí

$$a_n \leq \alpha \leq \beta \leq b_n,$$

tedy

$$\forall n \in \mathbb{N} : \langle \alpha, \beta \rangle \subset \langle a_n, b_n \rangle.$$

- Stačí volit $x_0 \in \langle \alpha, \beta \rangle$.

Věta o vložených intervalech

Princip důkazu.

- A — množina všech levých krajních bodů a_n intervalů J_n ,
- B — množina jejich pravých krajních bodů b_m ;
- pro všechna $m, n \in \mathbb{N}$ platí $a_n < b_m$.
- Podle věty o existenci suprema tedy existuje $\alpha = \sup A$, pro nějž $\alpha \leq b_m$;
- podobně existuje $\beta = \inf B$ a pro všechna $n \in \mathbb{N}$ platí

$$a_n \leq \alpha \leq \beta \leq b_n,$$

tedy

$$\forall n \in \mathbb{N} : \langle \alpha, \beta \rangle \subset \langle a_n, b_n \rangle.$$

- Stačí volit $x_0 \in \langle \alpha, \beta \rangle$.

Věta o vložených intervalech

Princip důkazu.

- A — množina všech levých krajních bodů a_n intervalů J_n ,
- B — množina jejich pravých krajních bodů b_m ;
- pro všechna $m, n \in \mathbb{N}$ platí $a_n < b_m$.
- Podle věty o existenci suprema tedy existuje $\alpha = \sup A$, pro nějž $\alpha \leq b_m$;
- podobně existuje $\beta = \inf B$ a pro všechna $n \in \mathbb{N}$ platí

$$a_n \leq \alpha \leq \beta \leq b_n,$$

tedy

$$\forall n \in \mathbb{N} : \langle \alpha, \beta \rangle \subset \langle a_n, b_n \rangle.$$

- Stačí volit $x_0 \in \langle \alpha, \beta \rangle$.

Věta o vložených intervalech

Pokračování důkazu.

- Je-li interval $\langle \alpha, \beta \rangle$ degenerovaný, dostáváme x_0 jednoznačně. To nastává právě tehdy, když je splněna druhá podmínka věty, tedy když

$$\forall \varepsilon > 0 \quad \exists n \in \mathbb{N} \quad \text{tak, že} \quad b_n - a_n < \varepsilon.$$

Jelikož je $\beta - \alpha \leq b_n - a_n < \varepsilon$, je podle věty o rovnosti reálných čísel $\alpha = \beta$.

- Podmínka věty, zajišťující jednoznačnost společného bodu x_0 může být formulována i takto: „Jestliže posloupnost $\{|J_n|\}$ délek intervalů J_n je nulová . . . “
- Větu o vložených intervalech používáme při důkazech některých důležitých vlastností posloupností a funkcí.

Věta o vložených intervalech

Pokračování důkazu.

- Je-li interval $\langle \alpha, \beta \rangle$ degenerovaný, dostáváme x_0 jednoznačně. To nastává právě tehdy, když je splněna druhá podmínka věty, tedy když

$$\forall \varepsilon > 0 \quad \exists n \in \mathbb{N} \quad \text{tak, že} \quad b_n - a_n < \varepsilon.$$

Jelikož je $\beta - \alpha \leq b_n - a_n < \varepsilon$, je podle věty o rovnosti reálných čísel $\alpha = \beta$.

- Podmínka věty, zajišťující jednoznačnost společného bodu x_0 může být formulována i takto: „Jestliže posloupnost $\{|J_n|\}$ délek intervalů J_n je nulová . . . “
- Větu o vložených intervalech používáme při důkazech některých důležitých vlastností posloupností a funkcí.

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Topologická definice okolí bodu

Definice

Okolím bodu *a* nazveme každý otevřený interval (c, d) konečné délky, který obsahuje bod *a* (tj. kde $a \in (c, d)$); označení okolí bodu *a*: $U(a)$.

Věta (vlastnosti okolí)

Okolí bodu *a* má tyto vlastnosti:

- (1) Pro každé $U(a)$ je $a \in U(a)$.
- (2) Ke každým dvěma okolím $U_1(a)$, $U_2(a)$ existuje okolí $U(a)$ tak, že $U(a) \subset U_1(a) \cap U_2(a)$.
- (3) Je-li $b \in U(a)$, pak existuje $U_1(b)$ tak, že $U_1(b) \subset U(a)$.
- (4) Pro libovolná $a \neq b$ existují $U_1(a)$, $U_2(b)$ tak, že $U_1(a) \cap U_2(b) = \emptyset$.

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Topologická definice okolí bodu

Definice

Okolím bodu *a* nazveme každý otevřený interval (c, d) konečné délky, který obsahuje bod *a* (tj. kde $a \in (c, d)$); označení okolí bodu *a*: $U(a)$.

Věta (vlastnosti okolí)

Okolí bodu a má tyto vlastnosti:

- (1) Pro každé $U(a)$ je $a \in U(a)$.
- (2) Ke každým dvěma okolím $U_1(a)$, $U_2(a)$ existuje okolí $U(a)$ tak, že $U(a) \subset U_1(a) \cap U_2(a)$.
- (3) Je-li $b \in U(a)$, pak existuje $U_1(b)$ tak, že $U_1(b) \subset U(a)$.
- (4) Pro libovolná $a \neq b$ existují $U_1(a)$, $U_2(b)$ tak, že $U_1(a) \cap U_2(b) = \emptyset$.

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Topologická definice okolí bodu

Definice

Okolím bodu a nazveme každý otevřený interval (c, d) konečné délky, který obsahuje bod a (tj. kde $a \in (c, d)$); označení okolí bodu a : $U(a)$.

Věta (vlastnosti okolí)

Okolí bodu a má tyto vlastnosti:

- (1) Pro každé $U(a)$ je $a \in U(a)$.
- (2) Ke každým dvěma okolím $U_1(a)$, $U_2(a)$ existuje okolí $U(a)$ tak, že $U(a) \subset U_1(a) \cap U_2(a)$.
- (3) Je-li $b \in U(a)$, pak existuje $U_1(b)$ tak, že $U_1(b) \subset U(a)$.
- (4) Pro libovolná $a \neq b$ existují $U_1(a)$, $U_2(b)$ tak, že $U_1(a) \cap U_2(b) = \emptyset$.

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Topologická definice okolí bodu

Definice

Okolím bodu a nazveme každý otevřený interval (c, d) konečné délky, který obsahuje bod a (tj. kde $a \in (c, d)$); označení okolí bodu a : $U(a)$.

Věta (vlastnosti okolí)

Okolí bodu a má tyto vlastnosti:

- (1) Pro každé $U(a)$ je $a \in U(a)$.
- (2) Ke každým dvěma okolím $U_1(a)$, $U_2(a)$ existuje okolí $U(a)$ tak, že $U(a) \subset U_1(a) \cap U_2(a)$.
- (3) Je-li $b \in U(a)$, pak existuje $U_1(b)$ tak, že $U_1(b) \subset U(a)$.
- (4) Pro libovolná $a \neq b$ existují $U_1(a)$, $U_2(b)$ tak, že $U_1(a) \cap U_2(b) = \emptyset$.

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Topologická definice okolí bodu

Definice

Okolím bodu a nazveme každý otevřený interval (c, d) konečné délky, který obsahuje bod a (tj. kde $a \in (c, d)$); označení okolí bodu a : $U(a)$.

Věta (vlastnosti okolí)

Okolí bodu a má tyto vlastnosti:

- (1) Pro každé $U(a)$ je $a \in U(a)$.
- (2) Ke každým dvěma okolím $U_1(a)$, $U_2(a)$ existuje okolí $U(a)$ tak, že $U(a) \subset U_1(a) \cap U_2(a)$.
- (3) Je-li $b \in U(a)$, pak existuje $U_1(b)$ tak, že $U_1(b) \subset U(a)$.
- (4) Pro libovolná $a \neq b$ existují $U_1(a)$, $U_2(b)$ tak, že $U_1(a) \cap U_2(b) = \emptyset$.

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Metrická definice okolí bodu

Definice

ε -**okolím bodu** a , kde $\varepsilon \in \mathbb{R}$, $\varepsilon > 0$, nazýváme *interval* $(a - \varepsilon, a + \varepsilon)$; označení: $U(a, \varepsilon)$ nebo též $U(a)$.

Lehce ověříme, že ε -okolí má všechny uvedené vlastnosti okolí. Místo $x \in U(a, \varepsilon)$ lze rovněž psát $|x - a| < \varepsilon$.

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Metrická definice okolí bodu

Definice

ε -**okolím bodu** a , kde $\varepsilon \in \mathbb{R}$, $\varepsilon > 0$, nazýváme *interval* $(a - \varepsilon, a + \varepsilon)$; označení: $U(a, \varepsilon)$ nebo též $U(a)$.

Lehce ověříme, že ε -okolí má všechny uvedené vlastnosti okolí. Místo $x \in U(a, \varepsilon)$ lze rovněž psát $|x - a| < \varepsilon$.

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Další typy okolí bodu

Definice

Prstencovým (redukovaným) okolím bodu a nazýváme množinu $P(a) = U(a) \setminus \{a\}$.

- Podobně $P(a, \varepsilon) = U(a, \varepsilon) \setminus \{a\}$.
- Dále se definuje levé resp. pravé okolí bodu a jako interval (c, a) nebo $(a - \varepsilon, a)$ resp. $\langle a, d \rangle$ nebo $\langle a, a + \varepsilon \rangle$; jsou to tzv. **jednostranná okolí**.
- Ještě uvažujeme *jednostranná prstencová (redukovaná) okolí* — to když z jednostranného okolí vypustíme bod a .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Další typy okolí bodu

Definice

Prstencovým (redukovaným) okolím bodu a nazýváme množinu $P(a) = U(a) \setminus \{a\}$.

- Podobně $P(a, \varepsilon) = U(a, \varepsilon) \setminus \{a\}$.
- Dále se definuje levé resp. pravé okolí bodu a jako interval (c, a) nebo $(a - \varepsilon, a)$ resp. $\langle a, d \rangle$ nebo $\langle a, a + \varepsilon \rangle$; jsou to tzv. **jednostranná okolí**.
- Ještě uvažujeme *jednostranná prstencová (redukovaná) okolí* — to když z jednostranného okolí vypustíme bod a .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Další typy okolí bodu

Definice

Prstencovým (redukovaným) okolím bodu a nazýváme množinu $P(a) = U(a) \setminus \{a\}$.

- Podobně $P(a, \varepsilon) = U(a, \varepsilon) \setminus \{a\}$.
- Dále se definuje levé resp. pravé okolí bodu a jako interval (c, a) nebo $(a - \varepsilon, a)$ resp. $\langle a, d \rangle$ nebo $\langle a, a + \varepsilon \rangle$; jsou to tzv. **jednostranná okolí**.
- Ještě uvažujeme *jednostranná prstencová (redukovaná) okolí* — to když z jednostranného okolí vypustíme bod a .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Další typy okolí bodu

Definice

Prstencovým (redukovaným) okolím bodu a nazýváme množinu $P(a) = U(a) \setminus \{a\}$.

- Podobně $P(a, \varepsilon) = U(a, \varepsilon) \setminus \{a\}$.
- Dále se definuje levé resp. pravé okolí bodu a jako interval (c, a) nebo $(a - \varepsilon, a)$ resp. $\langle a, d \rangle$ nebo $\langle a, a + \varepsilon \rangle$; jsou to tzv. **jednostranná okolí**.
- Ještě uvažujeme *jednostranná prstencová (redukovaná) okolí* — to když z jednostranného okolí vypustíme bod a .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

Užitím pojmu okolí bodu lze klasifikovat body z $\mathbb{R}$ vzhledem k dané číselné množině M .

- **Vnitřní bod množiny M :** Bod množiny M , který do M patří i s některým svým okolím.
- **Vnitřek množiny M :** Množina všech vnitřních bodů množiny M .
- **Hraniční bod množiny M :** V každém jeho okolí existuje bod množiny M a též bod, který do M nepatří. (Hraniční bod může, ale nemusí patřit do M .)
- **Hranice množiny M :** Množina všech hraničních bodů množiny M .
- **Vnější bod množiny (vzhledem k množině) M :** Bod číselné osy, který není vnitřním ani hraničním bodem množiny M .
- **Vnějšek množiny M :** Množina všech vnějších bodů množiny M .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

Užitím pojmu okolí bodu lze klasifikovat body z $\mathbb{R}$ vzhledem k dané číselné množině M .

- **Vnitřní bod množiny M :** Bod množiny M , který do M patří i s některým svým okolím.
- **Vnitřek množiny M :** Množina všech vnitřních bodů množiny M .
- **Hraniční bod množiny M :** V každém jeho okolí existuje bod množiny M a též bod, který do M nepatří. (Hraniční bod může, ale nemusí patřit do M .)
- **Hranice množiny M :** Množina všech hraničních bodů množiny M .
- **Vnější bod množiny (vzhledem k množině) M :** Bod číselné osy, který není vnitřním ani hraničním bodem množiny M .
- **Vnějšek množiny M :** Množina všech vnějších bodů množiny M .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

Užitím pojmu okolí bodu lze klasifikovat body z $\mathbb{R}$ vzhledem k dané číselné množině M .

- **Vnitřní bod množiny M :** Bod množiny M , který do M patří i s některým svým okolím.
- **Vnitřek množiny M :** Množina všech vnitřních bodů množiny M .
- **Hraniční bod množiny M :** V každém jeho okolí existuje bod množiny M a též bod, který do M nepatří. (Hraniční bod může, ale nemusí patřit do M .)
- **Hranice množiny M :** Množina všech hraničních bodů množiny M .
- **Vnější bod množiny (vzhledem k množině) M :** Bod číselné osy, který není vnitřním ani hraničním bodem množiny M .
- **Vnějšek množiny M :** Množina všech vnějších bodů množiny M .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

Užitím pojmu okolí bodu lze klasifikovat body z $\mathbb{R}$ vzhledem k dané číselné množině M .

- **Vnitřní bod množiny M :** Bod množiny M , který do M patří i s některým svým okolím.
- **Vnitřek množiny M :** Množina všech vnitřních bodů množiny M .
- **Hraniční bod množiny M :** V každém jeho okolí existuje bod množiny M a též bod, který do M nepatří. (Hraniční bod může, ale nemusí patřit do M .)
- **Hranice množiny M :** Množina všech hraničních bodů množiny M .
- **Vnější bod množiny (vzhledem k množině) M :** Bod číselné osy, který není vnitřním ani hraničním bodem množiny M .
- **Vnějšek množiny M :** Množina všech vnějších bodů množiny M .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

- Množina M je **otevřená**: Každý její bod je jejím vnitřním bodem.
- Množina M je **uzavřená**: Obsahuje svou hranici.
- **Uzávěr $\overline{M}$ množiny M** : Sjednocení množiny M a její hranice.
- **Hromadný bod a množiny M** : V každém jeho prstencovém okolí leží alespoň jeden bod množiny M .
- **Izolovaný bod množiny M** : Bod množiny M , který není jejím hromadným bodem.
- **Diskrétní množina**: Všechny její body jsou izolované.
- **Derivace M' množiny M** : Množina všech hromadných bodů množiny M .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

- Množina M je **otevřená**: Každý její bod je jejím vnitřním bodem.
- Množina M je **uzavřená**: Obsahuje svou hranici.
- **Uzávěr $\overline{M}$ množiny M** : Sjednocení množiny M a její hranice.
- **Hromadný bod a množiny M** : V každém jeho prstencovém okolí leží alespoň jeden bod množiny M .
- **Izolovaný bod množiny M** : Bod množiny M , který není jejím hromadným bodem.
- **Diskrétní množina**: Všechny její body jsou izolované.
- **Derivace M' množiny M** : Množina všech hromadných bodů množiny M .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

- Množina M je **otevřená**: Každý její bod je jejím vnitřním bodem.
- Množina M je **uzavřená**: Obsahuje svou hranici.
- **Uzávěr $\overline{M}$ množiny M** : Sjednocení množiny M a její hranice.
- **Hromadný bod a množiny M** : V každém jeho prstencovém okolí leží alespoň jeden bod množiny M .
- **Izolovaný bod množiny M** : Bod množiny M , který není jejím hromadným bodem.
- **Diskrétní množina**: Všechny její body jsou izolované.
- **Derivace M' množiny M** : Množina všech hromadných bodů množiny M .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

- Množina M je **otevřená**: Každý její bod je jejím vnitřním bodem.
- Množina M je **uzavřená**: Obsahuje svou hranici.
- **Uzávěr $\overline{M}$ množiny M** : Sjednocení množiny M a její hranice.
- **Hromadný bod a množiny M** : V každém jeho prstencovém okolí leží alespoň jeden bod množiny M .
- **Izolovaný bod množiny M** : Bod množiny M , který není jejím hromadným bodem.
- **Diskrétní množina**: Všechny její body jsou izolované.
- **Derivace M' množiny M** : Množina všech hromadných bodů množiny M .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

- Množina M je **otevřená**: Každý její bod je jejím vnitřním bodem.
- Množina M je **uzavřená**: Obsahuje svou hranici.
- **Uzávěr $\overline{M}$ množiny M** : Sjednocení množiny M a její hranice.
- **Hromadný bod a množiny M** : V každém jeho prstencovém okolí leží alespoň jeden bod množiny M .
- **Izolovaný bod množiny M** : Bod množiny M , který není jejím hromadným bodem.
- **Diskrétní množina**: Všechny její body jsou izolované.
- **Derivace M' množiny M** : Množina všech hromadných bodů množiny M .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

- Množina M je **otevřená**: Každý její bod je jejím vnitřním bodem.
- Množina M je **uzavřená**: Obsahuje svou hranici.
- **Uzávěr $\overline{M}$ množiny M** : Sjednocení množiny M a její hranice.
- **Hromadný bod a množiny M** : V každém jeho prstencovém okolí leží alespoň jeden bod množiny M .
- **Izolovaný bod množiny M** : Bod množiny M , který není jejím hromadným bodem.
- **Diskrétní množina**: Všechny její body jsou izolované.
- **Derivace M' množiny M** : Množina všech hromadných bodů množiny M .

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

- Jelikož všechny tyto pojmy jsou založeny vlastně jen na pojmu okolí, setkáváme se s nimi ve všech prostorech, kde se pracuje s okolím.
- Na číselné ose (na rozdíl např. od roviny) však pracujeme i s pojmy „levé okolí“ a „pravé okolí“ a můžeme tedy např. definovat *levý hromadný bod* a *pravý hromadný bod* a těchto pojmů skutečně využíváme při definování jednostranných limit funkce.

Úloha

Všechny uvedené pojmy použijte pro množinu

$$M = \langle -1, 0 \rangle \cup \left\{ \frac{1}{2}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \dots \right\}.$$

Klasifikace bodů vzhledem k množině

Definice důležitých pojmů

- Jelikož všechny tyto pojmy jsou založeny vlastně jen na pojmu okolí, setkáváme se s nimi ve všech prostorech, kde se pracuje s okolím.
- Na číselné ose (na rozdíl např. od roviny) však pracujeme i s pojmy „levé okolí“ a „pravé okolí“ a můžeme tedy např. definovat *levý hromadný bod* a *pravý hromadný bod* a těchto pojmů skutečně využíváme při definování jednostranných limit funkce.

Úloha

Všechny uvedené pojmy použijte pro množinu

$$M = \langle -1, 0 \rangle \cup \left\{ \frac{1}{2}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \dots \right\}.$$

Rozšířená reálná osa

- Číselnou osu rozšíříme o dvě **nevlastní čísla**: $+\infty$ a $-\infty$.
- Označení rozšířené reálné osy: $\mathbb{R}^* = \mathbb{R} \cup \{-\infty, +\infty\}$.
- Zavedení nevlastních čísel nám umožňuje hlouběji, lépe a jednodušeji formulovat mnohé poznatky matematické analýzy.

Rozšířená reálná osa

Vlastnosti nevlastních čísel

Na rozšířené reálné ose definujeme přirozené uspořádání a početní operace tak, že rozšíříme příslušná pravidla platná na $\mathbb{R}$.

- *Uspořádání:*

$$\forall x \in \mathbb{R} : -\infty < x < +\infty,$$

zvláště

$$-\infty < +\infty, \quad -(-\infty) = +\infty, \quad -(+\infty) = -\infty,$$

$$|+\infty| = |-\infty| = +\infty.$$

- *Okolí:* $U(+\infty)$ toto označení budeme používat pro každý interval $\langle c, +\infty \rangle \subset \mathbb{R}^*$, ale pokud budeme pracovat na $\mathbb{R}$, použijeme toto označení (pro zjednodušení vyjadřování) též pro intervaly $(c, +\infty) \subset \mathbb{R}$, což jsou vlastně prstencová okolí $P(+\infty)$ na $\mathbb{R}^*$. Podobně pro $U(-\infty)$ a $P(-\infty)$.

Rozšířená reálná osa

Vlastnosti nevlastních čísel

Na rozšířené reálné ose definujeme přirozené uspořádání a početní operace tak, že rozšíříme příslušná pravidla platná na $\mathbb{R}$.

- *Uspořádání:*

$$\forall x \in \mathbb{R} : -\infty < x < +\infty,$$

zvláště

$$-\infty < +\infty, \quad -(-\infty) = +\infty, \quad -(+\infty) = -\infty,$$

$$|+\infty| = |-\infty| = +\infty.$$

- *Okolí:* $U(+\infty)$ toto označení budeme používat pro každý interval $\langle c, +\infty \rangle \subset \mathbb{R}^*$, ale pokud budeme pracovat na $\mathbb{R}$, použijeme toto označení (pro zjednodušení vyjadřování) též pro intervaly $(c, +\infty) \subset \mathbb{R}$, což jsou vlastně prstencová okolí $P(+\infty)$ na $\mathbb{R}^*$. Podobně pro $U(-\infty)$ a $P(-\infty)$.

Rozšířená reálná osa

Vlastnosti nevlastních čísel

- *Supremum a infimum*: Pro množinu M , která není shora omezená, je $\sup M = +\infty$, pro množinu M , která není zdola omezená, je $\inf M = -\infty$.

- *Hromadné body*: Definice je formálně stejná, tedy $+\infty$ nazveme hromadným bodem množiny $M \subset \mathbb{R}^* \Leftrightarrow$ v každém jeho okolí $P(+\infty)$ leží alespoň jeden bod množiny M . Podobně pro $-\infty$.

Např. množina $\mathbb{Z}$ všech celých čísel má hromadné body $+\infty$ a $-\infty$, $\sup \mathbb{Z} = +\infty$, $\inf \mathbb{Z} = -\infty$, ale samozřejmě $+\infty \notin \mathbb{Z}$, $-\infty \notin \mathbb{Z}$.

Rozšířená reálná osa

Vlastnosti nevlastních čísel

- *Supremum a infimum*: Pro množinu M , která není shora omezená, je $\sup M = +\infty$, pro množinu M , která není zdola omezená, je $\inf M = -\infty$.
- *Hromadné body*: Definice je formálně stejná, tedy $+\infty$ nazveme hromadným bodem množiny $M \subset \mathbb{R}^*$ $\Leftrightarrow$ v každém jeho okolí $P(+\infty)$ leží alespoň jeden bod množiny M . Podobně pro $-\infty$.

Např. množina $\mathbb{Z}$ všech celých čísel má hromadné body $+\infty$ a $-\infty$, $\sup \mathbb{Z} = +\infty$, $\inf \mathbb{Z} = -\infty$, ale samozřejmě $+\infty \notin \mathbb{Z}$, $-\infty \notin \mathbb{Z}$.

Rozšířená reálná osa

Početní operace s nevlastními čísly

- *Sčítání a odčítání*: $\forall x \in \mathbb{R}$ definujeme

$$\begin{aligned}\pm x + (+\infty) &= (+\infty) \pm x = \pm x - (-\infty) = (+\infty) + (+\infty) = \\ &= (+\infty) - (-\infty) = +\infty,\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\pm x + (-\infty) &= (-\infty) \pm x = \pm x - (+\infty) = (-\infty) + (-\infty) = \\ &= (-\infty) - (+\infty) = -\infty.\end{aligned}$$

- *Nedefinujeme*

$$(+\infty) - (+\infty), \quad (+\infty) + (-\infty), \quad (-\infty) + (+\infty), \quad (-\infty) - (-\infty).$$

Rozšířená reálná osa

Početní operace s nevlastními čísly

- *Násobení*: $\forall x \in \mathbb{R}, x > 0$ definujeme

$$x \cdot (+\infty) = (+\infty) \cdot x = (+\infty) \cdot (+\infty) = (-\infty) \cdot (-\infty) = +\infty,$$

$$x \cdot (-\infty) = (-\infty) \cdot x = (+\infty) \cdot (-\infty) = (-\infty) \cdot (+\infty) = -\infty.$$

Podobně pro $x < 0$.

- *Nedefinujeme*

$$0 \cdot (+\infty), \quad (+\infty) \cdot 0, \quad 0 \cdot (-\infty), \quad (-\infty) \cdot 0.$$

Rozšířená reálná osa

Početní operace s nevlastními čísly

- *Dělení*: $\forall x \in \mathbb{R}$ definujeme

$$\frac{x}{(+\infty)} = \frac{x}{(-\infty)} = 0.$$

Pro $x > 0$ je

$$\frac{+\infty}{x} = +\infty, \quad \frac{-\infty}{x} = -\infty,$$

pro $x < 0$ je

$$\frac{+\infty}{x} = -\infty, \quad \frac{-\infty}{x} = +\infty.$$

- *Nedefinujeme*

$$\frac{+\infty}{+\infty}, \quad \frac{+\infty}{-\infty}, \text{ atd.}, \quad \frac{x}{0} \text{ pro žádné } x \in \mathbb{R}, \text{ tj. ani } \frac{0}{0} \text{ nebo } \frac{\pm\infty}{0}.$$

Rozšířená reálná osa

Početní operace s nevlastními čísly

- *Mocniny*: $\forall n \in \mathbb{N}$ definujeme

$$(+\infty)^n = +\infty, \quad (+\infty)^{-n} = 0, \quad (-\infty)^n = (-1)^n \cdot (+\infty).$$

- *Nedefinujeme*

$$(+\infty)^0, \quad (-\infty)^0, \quad 0^0, \quad 1^{+\infty}, \quad 1^{-\infty}.$$

Rozšířená reálná osa

Poznámka

Z praktických důvodů se někdy píše místo $+\infty$ jen ∞ , takže např. místo výrazu $(+\infty) + (+\infty)$ lze napsat jen $\infty + \infty$. Jestliže však pracujeme v komplexním oboru, kde se zavádí jedině komplexní nekonečno označované ∞ , musíme dát pozor na jeho odlišení od $+\infty$ z rozšířené reálné osy $\mathbb{R}^*$.

Úloha

Vypočtete

$$a = +\infty \cdot 5 - \frac{(-\infty)}{3} + (-\infty)^3 \cdot (100 - \infty) - \frac{1200!}{+\infty}.$$

Rozšířená reálná osa

Poznámka

Z praktických důvodů se někdy píše místo $+\infty$ jen ∞ , takže např. místo výrazu $(+\infty) + (+\infty)$ lze napsat jen $\infty + \infty$. Jestliže však pracujeme v komplexním oboru, kde se zavádí jedině komplexní nekonečno označované ∞ , musíme dát pozor na jeho odlišení od $+\infty$ z rozšířené reálné osy $\mathbb{R}^*$.

Úloha

Vypočtěte

$$a = +\infty \cdot 5 - \frac{(-\infty)}{3} + (-\infty)^3 \cdot (100 - \infty) - \frac{1200!}{+\infty}.$$